

- Arkeologer Daniel Lindblad och Leif Häggström har bidragit med en artikel om plundringar
- Bertil har skrivit om våra inventeringar i skogen i Skog och Historia
- Tre boktips har vi fått med i detta nummer

I DET HÄR NUMRET:

Gravplundring och rovgrävning i Småland	2, 3
Skog och Historia	4
Jag har läst...	5, 6
Utställning på Naturhistoriska riksmuseet	5

Högländets Fornminnesförening

Välkommen till vårt tredje nyhetsbrev. Hoppas ni hittar en del som intresserar i dessa mörka tider, men misströsta inte, våren kommer, vi lovar!

Glädjande nog har några lämnat in bidrag, men det finns plats för fler skribenter. Tänk på att det inte är nödvändigt med helt färdiga texter, dock vill vi helst ha dem i Word-format, Times New Roman, 11 pt, vill ni ha in ett nytt stycke så gör bara ett re-

turslag, undvik retur för övrigt. Låt alltså texten flöda! De som inte har dator får självklart också skicka/lämna in bidrag, helst skrivet på maskin. Bilder tar vi gärna emot också, kan ni inte skanna in till dator så går det bra att skicka till oss, skicka med information om var bilden ska vara, eventuell bildtext och om ni vill ha tillbaks den!

Innehållet måste inte heller

vara direkt fornminnesrelaterat, bara det är angränsande. Läs texter sedan tidigare så förstår du vidden av lämpliga texter, kulturellt relaterat, personporträtt etc.

Denna gång har kommundorna utgått till förmån för boktips och en intressant artikel om våra inventeringar.

Redaktionen

Ordföranden har ordet

Bertil Johansson, Ordförande

På det nya året tänker jag både bakåt och framåt i tiden. Något av det viktiga som hänt 2007 var tilldelningen av fana på nationaldagen. Glädjande är att Lasse och Michael kommit igång med vårt nyhetsbrev Ristningar vars tredje nummer detta är. De gör ett jättejobb. Lasse sköter dessutom vår hemsida på ett föredömligt sätt och den har under året besökts av nästan 7000 personer. Vår sekreterare har som vanligt legat i som en liten igel och hållit reda på det mesta. Resan till Östergötland var skickligt sammansatt och mycket trevlig och lärorik. Vart åker vi 2008? Kom gärna med idéer! Några medlemmar har vårdat fornminnen och skyltar har satts upp vid jättegrytor. Ett gäng har arbetat med Skog och Histo-

ria med många fynd som resultat. Vi har under året fått ett antal nya medlemmar som ska känna sig mycket välkomna i gänget.

Inför arbetsåret 2008 hoppas jag på att boken om Nässjö kommuns fornminnen och kulturlämningar ska kunna ges ut i slutet på året. Inventerare och redaktion har ett stort ansvar och mycket arbete. I samband med arbetet på boken skall vi försöka få till stånd ett gott samarbete med skolorna i Nässjö och även kultur och turism. Vi vill gärna få fler medlemmar och fler aktiva medlemmar och det är önskvärt att även yngre kommer in i föreningen, vilket kanske samarbete med skolan kan resultera i. Den studiecirkel som planeras i Aneby om säg-

ner och platser med tradition ska förhoppningsvis ge nya medlemmar och om vi kan intressera Aneby kommun att medverka till att cirkeln resulterar i en bok så är det ytterligare ett plus. Jag hoppas också att valberedningen kan hitta någon som vill bli ordförande efter mig. Jag har innehaft ordförandeposten sedan föreningens start och det är på tiden att någon annan tar vid. Till sist än en gång en uppmaning till alla medlemmar att verkligen komma till årsmötet och till föreningsmötena och att följa med på utflykter och resor. Årets program kommer att redovisas på årsmötet.

Gravplundring och rovgrävning i Småland

Arkeologerna Daniel Lindblad och Leif Häggström har under en tid hållit på att inventera vad stormen Gudrun ställt till med avseende våra fornminnen.

”Första spåren av plundring upptäcktes av en slump”

Kulturlandskapet och dess beståndsdelar i form av fornlämningar, kulturminnen, åkrar, ängar och skogar tillhör oss alla. Det är grunden för allemansrätten likväl som den svenska miljölagstiftningen. Tyvärr finns det personer som bara ser till det egna nöjet och nyttan, som med berätt mod begår övergrepp på det som rättmätigen tillhör oss alla, som med vett och vilje stympar vår historia. Detta kan göras på många sätt, den här texten berör ett – illegala metalldetektoravsökningar av våra gravfält.

Vi svänger av från vägen och in på vår parkering vid fornlämning nr 50 i Norra Ljungas socken, Sävsjö kommun. Parkeringen är snarare ett timmerupplag där vi sakta kryssar fram mellan vattenpölar i jakt efter en plats där vi båda två kan stiga ur bilen utan att behöva trampa rakt ner i en decimeter vatten. Maj har precis börjat, det är fuktigt och lite råkall vår ute. Två arkeologer på plats för att undersöka stormskadade fornlämningar efter Gudrun och Per, mer exakt några av de många gravar som ligger på gravfältet framför oss.

I det flacka morgonljuset ser vi tydligt en blandning av järnålderns många olika sätt att markera platsen för en grav; högar, domarringar, resta stenar, klumpstenar och treuddar.

Beskrivande namn påhittade av arkeologer, nödvändiga men tämligen tomma när man väl står framför ett hundratal gravar en morgon som denna. Förhistorien låter inte bäst ackompanjerad av romantiska toner, tvärtom klingar det oftast falskt, men framför ett gravfält som Norra Ljunga 50 kan det faktiskt pirra lite i magen även på en van arkeolog. Vi skrider till verket. Endast ett par gravar är rejält skadade av rotvältor och med vädrets makter på vår sida går undersökningarna som planerat.

Första spåren av plundring upptäcktes av en slump vid lunchtid under vår andra dag på platsen. Ett par rektangulära ytor bredvid varandra mellan två av de registrerade gravarna inne på gravfältet fångade vår uppmärksamhet. Om än inte helt färska så var det ändå ingen tvekan om att det rörde sig om två gropar med skarpa kanter tydligt och prydligt grävda med spade, en spadbredd breda och dubbelt så långa. Ordet plundring låg i luften men det tog ändå ett tag innan någon av oss satte ord på den tanken. Kanske hade någon grävt upp plantor på platsen? Eller kunde det vara spår efter djur? I takt med att antalet hittade gropar ökade minskade emellertid de möjliga förklaringarna och snart stod det utom allt tvivel vad det var för någon aktivitet som lämnat dessa spår efter sig. Någon eller kanske snarare några

marodörer hade tydligen grävt sin väg genom fornlämning Norra Ljunga 50. Vi satte igång med att systematiskt gå över gravfältet för att se omfattningen på skadorna och för att dokumentera samtliga plundringsgropar. Det framgick snart att hela området berördes. Spår efter ett femtiotal gropar låg utspridda över ytan och tydde på att en systematisk avsökning med metalldetektor gjorts över hela gravfältet.

Under de närmaste två veckorna tog arbetet med efterundersökningar av stormskadade fornlämningar oss till flera andra gravfält liknande det i Norra Ljunga. Givetvis hade vi nu ögonen med oss och tittade mer aktivt efter tecken på plundring. Tyvärr visade sig gravfälten Bäckседа 1, även kallat Illharjen, i Vetlanda kommun, Barkeryd 49 i Nässjö kn, Kärda 93 och 95 samt Forserum 52 i Värnamo kommun ha precis samma mönster av plundringsgropar som gravfältet i Norra Ljunga. Brotten polis-anmäldes samt underrättades länsstyrelsen i Jönköping.

För att ha en chans att upptäcka denna typ av skador flera år efter den faktiska händelsen krävs att platsen ses över av ett vant öga vid rätt tid på året, något som i bästa fall mycket sällan sker. För att få en förövare dömd krävs i princip ett avslöjande på bar gärning vilket emellertid inte är helt omöjligt i ett nära samarbete mellan arkeologer, polisen och framför allt allmänheten.

Privatpersoners roll i arbetet med att förhindra denna typ av brott är helt avgörande vilket de fällande domarna efter plundringsbrotten med metall-detektorer 1991 på Gotland är exempel på. I de nu aktuella fallen i Jönköpings län ligger de berörda gravfälten avsides och endast på ett av ställena finns bostadshus så nära att de boende har utblick över gravfältet. Platserna är natursköna och besöks regelbundet av hundägare, joggare, bärplockare etcetera och de är samtliga lätt tillgängliga med bil. Detta faktum gör dem givetvis mer utsatta för eventuell plundring men samtidigt är det endast genom allmänhetens regelbundna besök och uppmärksamhet som liknande brott mot fornminneslagen kan förhindras. Grävda gropar av den typ som hittats på gravfälten syns tydligt även flera år efter de grävts. När skadorna en gång var färska måste de varit mycket väl synliga för alla som passerat i närheten. Med andra ord är det troligt att någon sett skadorna i ett tidigt skede men inte reflekterat över att man faktiskt bevittnad spåren av ett brott. För att ha om ens en liten chans att hindra plundring av liknande ställen krävs därför hjälp av personer som regelbundet rör sig i områdena och gärna bor i dess närhet.

Nu undrar förstås du som läser detta vad som görs från myndigheternas sida åt denna till synes organiserade och pågående brottslighet. Att svaret är ingenting eller i alla fall inte mycket får väl antas vara föga chockerande. Ingen hade väl trott att polisresurser skulle avsättas för att vakta fornläm-

ningar eller för den delen undersöka de rapporterade plundringarna. Brotten har redan begåtts, inga vittnen finns och inga ledtrådar eller framförallt inga resurser att hitta några. Nej, den framkomliga vägen är inte via myndigheter som polisen eller länsstyrelsen, de står maktlösa inför denna typ av brott, utan via er. Alla som läser detta, alla ni som promenerar med hunden bredvid ”den där hagen med alla kullarna i”, alla ni som bor granne med ett vikingagravfält eller en bronsåldersboplats, alla ni engagerade människor. Det är ert kulturarv, vårt kulturarv, allas kulturarv som förstörs inte arkeologernas eller myndigheternas. Ett kulturarv och en kulturmiljö som vi gemensamt har rätt till men som vi också har skyldighet att ta hand om och förvalta för framtiden.

Så hjälp oss arkeologer, tillsammans kan vi säkert sätta stopp för de fåtal ansvarslösa egoister som inte förstår att ett gemensamt kulturarv inte betyder att man får ta det man vill ha.

Litteratur

Gotlands tingsrätt, dom DB 154, mål B 116/91.

Gotlands tingsrätt, dom DB 155, mål B 331/89.

Daniel Lindblad och Leif

Häggström

Arkeologer

Gravfält med spår efter plundring funna 2007 i länet.

Ett av de plundrade gravfälten, RAÄ 95 i Kärda sn utanför Värnamo.

En miss av gravplundrarna! Vikingatida spänne i brons från sommarens undersökningar på gravfältet RAÄ 95 i Kärda sn.

Skog och Historia

”Här bodde en gång människor. Skogen gömmer och minns långt efter att människan har glömt.”

Föreningsmedlemmar har under 2007 inventerat Bäларыds socken, där Greta och Bertil, Sven och Rune Svärd, Bertil Wärnberg, Göran Sigfridsson och Pelle Thunström har deltagit. Nan Vendel provade på en gång men blev osams med en ko och förstörde kläder. Arbetet här blev klart under våren och resultatet var 246 fynd. Under sommar och höst har Bredestads socken inventerats av Bertil och Greta, Bertil Wärnberg och Göran Sigfridsson, Tore Sandell och Göran Engström. Resultat 116 objekt. I Säby socken i Tranås kommun inventerar Håkan Rosén och Jan Axelsson. Socknen är stor och man kommer att fortsätta in på 2008. Hittills har man funnit 142 objekt. Inventering av Askeryds socken har påbörjats och där arbetar Greta och Bertil, Bertil Wärnberg och Göran Sigfridsson. Här kommer man också att få hjälp av Bo Bergvall från Askeryds Hembygdsförening och ev. flera askerydsbor. Avslutning för året var det på museet den 20 december, där var och en av årets inventerare fick ett exemplar av boken ”Öggestorp & Rogberga”. Styrgruppen ska träffas på länsstyrelsen i februari för att se om mera medel tillskjuts så att vi kan fortsätta hela 2008. Arkeolog Fredrik Engman har inspekterat och bedömt fynden och har hittills lagt in 742 objekt i FMIS, ett synnerligen bra resultat. Greta och Bertil har intervjuat

äldre personer om smånamn som Jan Agertz lägger in på SOFI (f.d. ortnamnsregistret). Vi som inventerar börjar med att studera kartan och lägger upp en vandringsplan och så samlas vi kl. 08 – 09 beroende på väder och årstid, utrustade med ryggsäck med fika och ibland även lunch plus alla tekniska hjälpmedel och ett gott humör och åker till uppgjord startplats. Vi går på bred front genom den högstammiga och mossgröna skogen. Långt där inne där det är som mörkast lysar helt oväntat något vitt emot oss. Det är vita syrener mot en bakgrund av mörka granar. Vid närmare granskning finner vi också kaprifol och en apel. Efter att ha letat runt i grönskan finner vi en övervuxen rest av en husgrund och litet längre bort en nedrasad stensatt brunn och resterna efter en källare. Här bodde en gång människor. Skogen gömmer och minns långt efter att människan har glömt. Sådana platser är alla på sitt sätt intressanta för de är lämningar efter en historia som de flesta glömt eller till och med en historia som de flesta väljer att glömma för en ny modernare tid. Vi försöker hitta det som en gång skedde och som nu göms i våra mörka skogar och det ger oss ett slags fönster till det som var den hårda vardagen för våra förfäder. Att det gamla försvinner och ersätts av något större, finare och bättre kallas utveckling. Men med utveckling följer ibland en

hemlöshet och en rastlöshet som ersätter forna tiders starka känsla för den egna torvan. Men syrenbuskarna i granskogen berättar också att historien inte är en rak linje av förbättringar utan även innehåller förluster och tragedier. Det är viktigt att vi bevarar vår gamla historia som ger oss bilder av en annan ordning och ett annat sätt att leva. Detta kan bli för evigt fördolt om vi inte ser och registrerar det och känner respekt för det.

Bertil Johansson

Jag har läst...

Greta har läst **Herrarna i skogen** av Kerstin Ekman, en redogörelse för vad man genom tiderna tyckt, sagt och skrivit om SKOGEN och samtidigt ett inlägg i debatten om skogsvård, naturvård och miljövård kontra kortsiktiga ekonomiska intressen. Kerstin Ekman visar här prov på sina gedigna kunskaper i många skilda ämnen och hennes oerhört skickliga språkbehandling gör läsningen högst njutbar.

Albert Bonniers Förlag
ISBN 978-91-0-011320-9
2007

Greta Forsberg

Bertil har läst

Vikingaliv av Dick Harrison & Kristina Svensson Natur & Kultur ISBN 978-91-27-35725-9

En intressant bok med en hel del nya infallsvinklar och redogörelse för de senaste forskningsrönen. Skrivna i form av berättelser om tio män och kvinnor i olika roller. Kvinnorna får här stor plats, allt från völvan till Gudrid som koloniserar Amerika. Mycket vackra färgbilder förhöjer värdet.

Bertil Johansson

Vikingaliv finns att låna av föreningen, kontakta sekreterare Greta, hon har även våra övriga böcker för utlåning!

**Greta och Bertil
har bidragit
med varsin
bokrecension!**

Utställning på Naturhistoriska riksmuseet

På Naturhistoriska riksmuseet öppnade den 12.2 en spännande utställning – Den mänskliga resan. Där visas ett antal rekonstruktioner av våra förfäder, från Sahelanthropus tchadensis, 7 miljoner år, till Homo Sapiens (Cro-Magnon-människan). Utställningen visar också upp en del andra djurarters utveckling efter dinosarietiden. Rekonstruktionerna är ytterst skickliga gjorda av Elisabeth Daynès i Paris, som gjort mängder av uppmärksammade rekonstruktioner efter skelettfynd. Har du vägarna till Stock-

holm så ge dig tid till denna resa genom människans ursprung.

Lennart Spång

**Vår skribent
Lennart Spång
har ett trevligt
tips för dig som
har vägarna till
Stockholm i vår!**

Höglandets Fornminnesförening

Telefon: 0380-207 07
(Ordförande Bertil Johansson)

Redaktion:
Michael Wallin
Lars Ljungberg

E-post:
nyhet@fornminne-hogland.se

Vi finns på webben, besök oss på:
<http://www.fornminne-hogland.se>

Jag har läst... av Nan Vendel

Nan vill bidra med ett boktips! Boken *Gastekar och Väckefuror, Träd med historia* av Åke Carlsson, Nils Forshed och Eva-Lena Larsson genom förlaget Arnica.

Från bokens baksida (med tillstånd):

Träd användes förr till mycket – utan att först huggas ner. Bonden bröt löv till fåren och utvann tjära till båten. Ett ihåligt träd kunde nyttjas till redskapsbod eller som regnskydd under slätterarbetet. Plågade människor satte bort värk i träd som ansågs ha läkande kraft. Små barn drogs genom hål i stam eller under rot för bot mot engelska sjukan.

Även älskande par hade sina favoritträd där den ihåliga stammen gav skydd mot insyn. På resande fot rastade man under gamla träd vid vägkanten. Efter mörkrets inbrott skyndade man uppjagad dem förbi eftersom de kunde vara en hemvist för

spöken, eller till och med Den onde själv.

Fritt växande träd utvecklade ofta personliga drag, som förstärktes av boskapens betande och böndernas bruk av kniv och yxa. Med fantasins hjälp kunde en knotig ek bli till en gammal gubbe, och en yvig tall en kvinna i brudklänning. Andra träd har trätt fram ur mängden genom att någon känd person har anknytning till dem: Kungar planterade ekar, Linné skrev om träd under sina resor i landet, Lina Sandell satt enligt traditionen i en ask och skrev Tryggare kan ingen vara...

Många av dessa träd står kvar än idag – mer eller mindre bortglömda, men väl värda att lära känna. I den här boken får du stifta bekantskap med 120 speciella träd som alla bär en spännande historia!

Avverkning av välkända träd kan väcka häftig vrede. En vida synlig tall på sydöstra Gotland har fått följande eftermäle på skylten:

Detta monument är rest över Brännvinstallen. Tallen från omk. 1880 var en berömd mötesplats för Lau och Lyebor. Tallen sågades ned av en vettvilling i Mars år 2001. Frid över dess minne.